

Néhány észrevétel a Btk. legutóbbi módosítása kapcsán

2010. július 23.-án hatályba lépett a Büntető Törvénykönyv újabb módosítása, a „három csapás” néven elhíresült 2010. évi LVI. törvény.

A Novella

- visszaállítja az 1999-től már rövid ideig hatályban lévő „középmérték” orientáló szerepét a büntetés kiszabásakor;
- szigorúbb következmények alkalmazását írja elő az erőszakos többszörös visszaesők és a halmazatban erőszakos bűncselekményeket elkövetők bizonyos csoportjai esetében;
- fokozottabb védelemben kívánja részesíteni a pedagógusokat a közfeladatot ellátó személyek körében;
- módosítja a holokauszt tagadásának nemrégiben megalkotott tényállását.

E rendelkezések közül a büntetési tételkeretek középmértékének irányadó figyelembe vétele nézetem szerint alapvetően nem kifogásolható.

A jogalkotó a törvényi tényállásokhoz rendelt tételkeretek meghatározásakor ugyanis nyilvánvalóan valamilyen, az enyhítő és súlyosító körülmények hiányát vagy egymást kioltó hatását figyelembe vevő képzeletbeli büntetésből indult ki. Gondolatban az általános, absztrakt törvényi tényálláshoz egy képzeletbeli, megfelelőnek tartott, általános és absztrakt büntetést rendelt. A mi büntetési rendszerünkben pedig – amely, mint általában a korszerű kódexek, a tettek és a tettesek sokszínűségéből adódóan e képzeletbeli absztrakt büntetéstől lefelé és felfelé is eltérést tesz lehetővé (vagyis kereteket és nem konkrét büntetéseket rendel az egyes tényállásokhoz) – ebből egyértelműen adódott az alsó és a felső határ meghatározottsága. (Ha kb. három év szabadságvesztést véltek – ismételten hangsúlyozom, „elvileg” – átlagosnak vagy általánosnak, akkor a törvény relatíve meghatározott büntetési rendszerének megfelelő fokozatát alapul véve – a büntetést egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztésben határozták meg). Világos ugyanis, hogy az ugyanakkor a törvényi tényállásnak a keretei között értékelhető konkrét történeti tényállásokat a gyakorlatban rengeteg egyedi körülmény árnyalhatja: ha valami általában körülbelül három év szabadságelvonást indokol, az a bűnösségi körülmények nyomasztó túlsúlya esetén alapul szolgálhat ennél jóval súlyosabb vagy enyhébb büntetés kiszabására is, sőt, bizonyos esetekben a törvényi keretek mind alul, mind felül át is léphetők.

Ezzel az általában jól követhető, a tettek növekvő súlyát elsősorban a felső határ fokozatos emelésével érzékeltető jogalkotói értékítéllettel szemben, az ítélezési gyakorlat tradicionálisan lényegében mindig az alsó határból indult ki, a büntetések túlnyomó többségét e mérték körüli tartományban szabták ki. A középmérték orientáló voltát hasztalan hangsúlyozta már száz éve a tudomány, később az ítélezés elvi irányítására hivatott fórumok, majd a jogalkotói szándékot kifejező törvény-

magyarázat. Így nem maradt más lehetőség, mint visszatérni a jogalkotáshoz.

A most elfogadott törvényszövegből azonban világos az is, hogy távolról sem arról van szó, hogy a középmérték mérlegelést nem tűrő figyelembe vétele ezután mindig kötelező és feltétlenül alkalmazandó szabály lenne, s nézetem szerint még az sem állítható, hogy a jogalkotó a tételkeretek számtani átlagának megfelelően kiszabott büntetés bírói korrekcióit az eddigieknél határozottabban tiltaná. A rendelkezés praktikus értelme elsősorban az, hogy az „irányadó” középmértéktől való eltérést az ítéletek tüzetesebben megindokolják. Nem hiszem, hogy bárki a középmértéknek megfelelő büntetés merev alkalmazását várná el a bíraktól – az ilyen igény nyilván mind a jogalkotó, mind a közvélemény részéről hiba is lenne – az azonban okkal elvárható, hogy az ettől való nyilván nem ritka eltérés indokait részletesen, szakszerűen és követhetően számba vegyék. Ami – valljuk be – eddig sokszor nem történt meg.

Összegezve tehát: ez az előírás adott esetben indokolt büntetőpolitikai igényt fogalmazhat meg, a büntetés kiszabásában is megnyilvánuló bírói függetlenséget nem sérti, s talán az is elmondható, hogy következetes elvi alapon álló, követhető és követendő ösvényt nyithat az eddig sokszor egyoldalú, vagy kellően legalábbis ki nem kövezett tévutak helyett.

Sajnos a Novella további rendelkezéseiről ugyanez nem állítható.

Ami a „csapásokat” illeti, a részletezés helyett legyen elegendő néhány jelentősebb aggály: az erőszakos többszörös visszaesők „kemény magja” esetében az életfogytig tartó szabadságvesztés csak „tényleges élethosszig tartó rabság” lehet, hiszen a törvény e körben kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét is. Ez alkotmányossági szempontból azonban több szempontból aggályos: egyrészt a bírói mérlegelés teljes kizárása (nem csak a büntetési nemet, hanem annak mértékét is) sérteti a büntetések arányosságának jogállami elvét, valamint a bírói hatalmi ág integritását, a „TÉSZ” alkotmányos alkalmazhatósága pedig ettől függetlenül erősen kétséges.

A hibát tetézi a halmazati büntetésként kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztés. Ez az előírás, különösen alaki halmazat megállapítása esetén (egyetlen, néhány másodperc alatt lezajló, súlyos következményekkel nem járó, de formálisan mégis „erőszakosnak” minősíthető cselekmény három bűncselekményként történő értékelésekor), súlyos és jövätehetetlen igazságtalanságokhoz vezethet.

Továbbmenve a rendelkezéseken, senki nem vitatja, hogy a tanárokat, oktatókat, nevelőket, fokozott büntetőjogi védelemben kell részesíteni. A pedagógusokat az e védelmet ma is élvező közfeladatot ellátó személyek köréből azonban talán indokolatlan volt kiemelni. Ez idő szerint mintegy húsz csoport élvezhet bizonyos esetekben

a hivatalos személyekkel azonos büntetőjogi védelmet (ilyenek pl. a postások, a tömegközlekedési dolgozók, a katonák, a polgári védelem munkatársai, a mentősök, a védők, a jogi képviselők, a szakértők, az egészségügyi dolgozók, az önkéntes tűzoltók, a taxik, a polgárőrök, a lelkesek, a gyámügyi dolgozók, a kézbesítési végrehajtók, az erdőőrök, a halőrök, stb.). Ha a tanárokat munkájuk során ismételt vagy súlyos támadás éri (miként előfordult ez bizonyos időszakokban más társadalmi csoportokkal, foglalkozási ághoz tartozókkal is, gondoljunk csak pl. a mentősökre vagy az orvosokra), az ítékezés feladata a rendelkezésre álló, enyhének korábban sem nevezhető büntetési tételkeretek között az ilyen, egyébként okkal aggodalmat kelthető tettek konzekvenciáit súlyosabb büntetés kiszabásával levonni. (Ilyen esetekben pl. indokolt lehet a középértéket jóval meghaladó, a felső határt elérő vagy azt megközelítő büntetés kiszabása).

Nem az a megoldás, hogy a hasonló, rendszerint csupán időszakos negatív tendenciák esetén az „elvileg” kiszabható büntetés (lehetséges) felső határát jogalkotási úton növelve olyan aránytalanságokat teremtünk, melynek keretében pl. ma egy országgyűlési képviselő, az államelnök vagy a kormányfő ellen irányuló támadás elkövetőjének büntethetősége enyhébb, mint egy napközis tanárt munkájában fenyegetéssel akadályozó anyukáé.

Végül, ami „a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek nyilvános tagadása” bűncselekményének új tényállást illeti, csak remélhető, hogy a jogalkotó célja nem a tényállás teljes alkalmazhatatlanságára irányult.

Ám ha a célja nem ez volt is, a következménye ez lehet. Azáltal ugyanis hogy a hatályos szövegben „a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás és más emberiség elleni cselekmények tényének tagadása” vált tényállásszerűvé, világos, hogy a *népiirtás mellett a törvényben szereplő tucatnyi emberiség elleni bűncselekmények közül legalább további két deliktum tagadása alapozza csak meg az elkövető felelősségét*. A törvényszöveg (sajnos) egyértelmű és világos értelmezése elől valamiféle homályos „teleologikus” érveléssel – az „és” itt voltaképpen „vagy”-ot jelent – aligha térhetünk ki.

Mindezek ellenére, borúlátásra talán nincs ok. Néhány ötletszerű csapás és téves zsákutca hálójából a bölcs és mértéktartó ítélezési gyakorlat képes kitörni, sőt talán ilyen utakra nem is téved. Láttuk, az új Novellában csak kevés a valóban mellőzhetetlen, kötelező rendelkezés, s ha van is ilyen, alig néhány tucat elkövetőt érinthet.

A konkrét megvalósulás azonban – mint minden jogállamban – a nagyobb tapasztalattal rendelkező, s meszebbre látó jogalkalmazónak az egyedi ügyekben gondosan kialakított meggyőződésén, szakmai felkészültségén és lelkiismeretén múlik. Ebben pedig, az eseteleges aránytalanságok kiküszöbölése érdekében továbbra is bízhatunk.

Tóth Mihály
tudományos főmunkatárs